

Kretingos bažnyčios vargonai

Šių metų spalį sukaktų 395 metai, kai pranciškonų bažnyčioje pastatyti balsingiausi vargonai Žemaitijoje, ilgą laiką garsinę Kretingos miestą, įaugę net į liaudies priežodžius.

1617 m. Kretingos miesto įkūrėjas, Žemaičių seniūnas Jonas Karolis Chodkevičius šalia pranciškonų vienuolyno pastatė bažnyčią, tituluotą Viešpaties Apreiškimo Švč. Mergelei Marijai ir šv. Pranciškaus vardu. Bažnyčios didžiajame chore, skirtame pasauliečiams, buvo sumontuoti vargonai. M. Valančiaus duomenimis, 1920 m. bažnyčioje buvo pastatyti didžiausi Žemaitijoje vargonai, gaminti Švedijoje. Tačiau vienuolyno archyviniai dokumentai nurodo, kad vargonai pirkti Karaliaučiuje už 16 tūks. florenų. 1619 m. spalį jie pastatyti bažnyčios antruosiuose choruose virš „bubinčiaus“ (įėjimo).

Įrengtus vargonus pašventino Žemaičių vyskupas Stanislovas II Kiška. Šis instrumentas ilgą laiką buvo didžiausias ir žymiausias Lietuvoje. Pasakojama, kad pirmą kartą užgrojus nuo garso susproginėjo bažnyčios skliautai. Nuo to laiko jais grodavo tik per didžiąsias šventes, o šiokiadieniais – šešių balsų vargonėliais.

Instrumentas turėjo 3 klaviatūras su 36 balsais (registrais), du manualus ir pedalą, vamzdžiai pagaminti iš gyno vario. Dumplių mynėjo vieta įrengta vargonų šone. Oro angos, einančios iš dumplių į instrumentą – po grindimis. Didelis, nepaprastai gražus renesansinis vargonų fasadas buvo keturių aukštų, dažytas riešuto spalva, gausiai padabintas skulptūrinėmis raižyto medžio puošmenomis bei medinėmis meniškoms skulptūromis. Viršutinę dalį puošė šeši ažuriniai bokšteliai. Trečiajame aukšte fasado išorinėje plokštumoje įtaisyta keliasdešimt principaliųjų vamzdelių.

Literatūros istorikas Liudvikas Adomas Jucevičius minėjo priežodžius: „Garsingas kaip Kretingos vargonai“, „Šaukia kaip Kretingos vargonai“. M. Valančius rašė, kad visoje Žemaitijoje nebuvo nieko balsingesnio už Kretingos vargonus, Kražių davatkas ir Beržoro ubagus, o 1848 m. veikale „Žemaičių vyskupystė“ džiaugėsi, kad „vargonai lig šiol tebegraudina žmonių širdis“. XX a. 4 deš. Petro Rusecko atvirukų rinkinyje „Lietuva, 4 serija“ yra atvirlaiškis su Kretingos vaizdu nuo Pelėdos kalno. Reverse atspausintas įrašas „Kretinga, Akmenės (Dangos) pakraščiuose. Bažnyčioj gal didžiausi visoj Lietuvoj vargonai, seni klioštoriaus rūmai“.

1716 m. liepos 5 d. – 1717 m. liepos 5 d. meistras Irenėjus Čiuvinškis (Kuršas) vargonus rekonstravo. 1724 m., buvo pristatytos 2 dumplės bei mynėjui skirtas įrengimas. 1764–1879 m. Kretingos konvento dienoraštyje „Liber diarii in conventu Carlostadiensis“ rašoma, kad 1844 m. instrumentą perstatė Vilniuje dirbė vokiečių kilmės vargonų meistras Pranciškus, Jonas ir Robertas Tydmanai (Tiedemann), talkinami trijų vietinių stalių: keturi „rėksmingi“ balsai pakeisti naujais „švelnesniais“, padaryti du nauji manualai, pridėta nauja pedalų oktava, padarytos keturios oro kanalų dėžės, visoms šešioms dumplėms pakeista odelė. Senasis pozityvas (vad. portatyvu) iš chorų frontono perkeltas į naują vietą – įrengtas didžiųjų vargonų fasado centrinėje dalyje.

1921 m. bažnyčios inventoriuje pažymėta, kad vargonai ir pozityvas jau nusenę ir suirę, 1922 m. rašoma, kad vargonams reikia didelio remonto. 1925 m. vargonus perstatė B. Goebel – žinomas Karaliaučiaus vargonų meistras.

1941 m. birželio 26 d. Kretingoje kilęs gaisras nuniokojė bažnyčią, sunaikino ir garsiuosius vargonus.

2010 m., minint kunigo ir mokslininko Jurgio Ambrozijaus Pabrėžos 239-ąjį gimtadienį, broliams pranciškonams buvo įteikta lenta su lenkiškais rašmenimis nuo garsiųjų Kretingos bažnyčios vargonų. Manoma, kad joje surašyti geradarijai, 1879 m. savo lėšomis rėmę vargonų

Sudegę vargonai.

Nuotr. iš asmeninio albumo.

restauravimą. Kelis dešimtmečius lenta buvo saugoma Kauno technologijų universiteto bibliotekoje.

Istorija išsaugojo kai kurių bažnyčios vargonininkų pavardes. Beje, jie visi buvo pasauliečiai. Iki ~1831 m. vyriausiuoju vargonininku dirbo Steponas Zavševičius, pavaduotoju – jo brolis Vincentas Zavševičius. 1827 m. pas S. Zavševičių vargonuoti mokėsi du vietiniai jaunuoliai – Konstantinas Ivaškevičius ir Jonas Meškauskas.

1994 m. Kretingos bažnyčioje įrengti kompiuteriniai bažnytiniai, keturių manualų, 80 registrų „ALLEN“ firmos vargonai „ALLEN Digital computer organ“, nupirkti iš lietuvių išeivijos suaukotų lėšų. 1994 m. kovo 17 d. naujuosius vargonus iškilmingai pašventino Jo Ekscelencija Telšių vyskupas Antanas Vaičius.

Kretingos bažnyčios Kankinių koplyčią puošia seniausi Lietuvoje veikiantys vargonai, tačiau tai – medžiaga kitam straipsniui.

1948 m. Tiūbingene išleistoje Dr. Jono Balio knygoje publikuotas padavimas „Kretingos bažnyčios vargonai“. Istorinių faktų padavime ieškoti neverta, tačiau įdomu susipažinti su krašto tautosaka:

„Prieš tris šimtus metų gyveno žemaičiuose grafas Tiškevičius. Jis pastatė Kretingoje vienuolyną. Kai vienuolynas jau buvo užbaigtas, tai jis davė vienam meisteriui padirbti vargonus. Tas padirbo, bet buvo negerais balsais. Ir kitas meisteris dirbo, vargonai irgi negerą balsą turėjo. Tada grafas įdėjo tuos meisterius trims metams į areštinę.

Taip kartą atėjo vienas gizelis (jaunas amatininkas, meisterio pagalbininkas) iš Anglikų žemės. Jis nuėjo pas grafa ir sakė:

– Šviesiausias grafe, aš girdėjau, kad Jūs vargonus no-

Vargonai iki 1941 metų.

rit turėti.

– Je, – atsakė grafas, – aš noriu, bet rasi ir tu toks pat apgavikas esi, kaip ir anie mano meisteriai. Jei tu nepadarysi tokių vargonų, kokių aš noriu, tai turėsi mirti.

– Šviesiausias grafe, o kokių Jūs norite?

– Aš noriu tokių vargonų, kad langai išbyrėtų, kai pradės groti.

Taip anuodu ir sulygo vargonus už tris tūkstančius muštinių. Grafas davė jam meisternę, kur jis galėjo dirbti. Jis dirbo metus laiko ir padirbo vargonus. Kai tuos vargonus pastatė ir vargonininkas pradėjo groti, taip ir išbyrėjo visi bažnyčios langai. Grafas apsidžiaugė, bet paprašė meisterį vargonus truputį lengviau užtaisyti. Jis pataisė, galėjo groti, visi langai drebėjo, bet neišbiro.

Senasis meisteris buvo tuo laiku savo kalėjimą atlikęs. Jis turėjo didelį apmaudą prie to gizelio, jis kalbėjo kitiems: „Aš jam akis išlupsiu“. Atsirado vienas, kuris perspėjo tą gizelį, kad pasisaugotų to meisterio.

Tai tas gizelis nuėjo prie grafo prašyti pinigų, kadangi viską gerai buvo padaręs. Gavęs pinigus, jis dar sako:

– Mano mielasai grafe, aš noriu išeidamas jums dar vieną štuką ant bažnyčios padaryti.

– Gerai, gerai, – sako grafas, – padaryk.

– Bet aš prašysiu medžiagos.

– O kokios tu medžiagos nori?

– Man reikia šešiasdešimt mastų lininės austos drobės ir vielos.

Gavęs medžiagą, gizelis dirbo visą mėnesį, bet nuo senojo meisterio jis slapstėsi, kad šis jam galo nepadarytų. Kai jau viskas buvo paruošta, tada jis sakė:

– Mylimas grafe, šiandien suvadink visą savo vyriausybę, aš šiandien jums tą štuką parodysiu.

Taip suėjo ant bažnyčios šventoriaus visi ponai ir pastatė ilgas drobinas iki bažnyčios stogo. Tada mūsų gizelis užsilipo ant stogo viršaus, pastatė krasę, atsisėdo ir pradėjo abiem rankom sukuti tokį vindą (ratą) – pasikėlė į orą ir nulėkė. Tik tuos vargonus jis paliko taip užkišęs, kad nei vienas meisteris nebegalėjo pataisyti. Ir šiandien taip tebėra.“

Daugiau informacijos apie Kretingos kraštą bei jo istoriją, galite rasti www.kretingosenciklopedija.lt

